

népszerű volt. Az elnyomott osztályok gazdasági nehézségei és szociális sérelmei egyaránt a nacionalizmus és a faszizmus vitorláit dagasztották.

A hithű nacionalista Bethlennek az volt a meggyőződése, hogy a társadalmi feszültségek levezetése, a politikai konszolidáció és a gazdasági helyreállítás híján lehetetlen sikeresen sikraszállnia a határrevízióért. Jól lehet Magyarország elveszítette földterületének, emberi és természeti erőforrásainak jelentős részét, azért továbbra is jócskán rendelkezett mezőgazdasági potenciállal, és aránylag fontos ipari létesítményei is maradtak,⁶ melyeknek működtetése és fejlesztése végett azonban nagyarányú tőkebefektetésre volt szükség. A Népszövetség révén szerzett helyreállítási kölcsön és az 1925. évi pénzreform⁷ enyhített az inflációs nyomáson, és csökkentette az államadósságot, de nem volt elegendő ahhoz, hogy az ország gazdaságát a kívánt mértékben helyreállítsa. A kapitalizmus fejlődése Magyarországon szorosan összekapcsolódott a zsidó pénzemberek és iparvállalkozók tevékenységével, akik hagyományosan a politikailag uralkodó arisztokrata-dzsentrí földbirtokos és hivatalnoki elitel működtek együtt. Bethlen mindezt nagyon jól tudta, és különösebb nehézség nélkül állította helyre és helyezte a régi alapokra e két kör között az üzleti kapcsolatokat. Jól látta, hogy a hazai és a külföldi zsidó tőke Magyarországon gazdasági életének rendbehozatalánál nem nélkülözhető, és ezért hajlandó volt a zsidókkal kapcsolatos személyes ellenérzéseit félretenni.⁸ 1921. április 19-én, bemutatkozó beszédében a következőképpen körvonalazta a zsidókérdésben elfoglalt álláspontját:

Én ellene vagyok mindenféle lármás antiszemitizmusnak. A jogrendet minden körülmények között fenn fogjuk tartani. Ha volnának hatóságok, melyek túllépik saját hatáskörüket, azokat vissza fogjuk szorítani arra a hatáskörré, amelyet a törvény számukra megállapít. És ezt a kérdést nem kívánjuk még a jogegyenlőség megbolygatásával sem érinteni. A jogegyenlőség olyan biztosítéka a nemzet életének, amelyet érinteni nem szabad. Elismerem, hogy jelenleg van zsidókérdés az országban, de ennek megoldása az, hogy gazdasági téren azok lehessünk nélkülük is, amik velük együtt vagyunk. Ez önekkik is érdekük, mert abban a percben, amint nem lesznek nélkülözhetetlenek, az összhang helyre fog állni. Ebben a tekintetben tehát a kormány el van szánva arra, hogy egy konstruktív politika alapelveit rakjuk le.⁹

A politikailag uralkodó arisztokrata-dzsentrí osztály és a gazdaságilag, valamint pénzügyileg befolyásos zsidók kölcsönösen előnyös együttműködésének meglett a haszna. A szegedi klikkhez kapcsolódó elvakult antiszemitákat, ha csupán ideiglenesen is, de eltávolították a hatalmi pozíciókból. A *numerus clausus* törvényt módosították, s a zsidók, legalábbis névlegesen, megint egyenjogúak lettek honfitársaikkal. Az 1928. évi XIV. tc. betérjesztésekor a módosítást egyebek között a következőkkel indokolták meg: